

SANOITKO,
ETTÄ VOIN LENTÄÄ

- sanoin että olet vapaa

Maila Ovaska

Sanoitko, että voin lentää
– sanoin että olet vapaa

Maila Ovaska

Sanoitko, että voin lentää
– sanoin että olet vapaa

Puheenvuoroja varjojen suodattamasta valosta

MAILA OVASKA

Polttava lapsuus. Romaani

Elämän uusi painos. Aivohalvaukseen sairastuminen,
kuntoutuminen ja selviytyminen (toim.). Tietokirja

Sanoitko, että voin lentää – sanoin että olet vapaa.
Puheenvuoroja varjojen suodattamasta valosta

Kolmiseinäinen huone.
Tapauksia vaihtuvissa kulisseyksissä

Historiikkeja: Singottuja kipunoita, Meidän laulumme
Antologioissa: Puukoulun takaa, Pidä pintasi, Askelia ajassa,
Kokemuksia ja tutkimuksia prosessikirjoittamisesta

Toimittanut: Tikkasten Sanomat. Sukuseuran lehti
Ikkuna. Keravan Palvelutalosaatiön lehti

Toinen, muokattu painos

© 2025 Maila Ovaska

Kannen suunnittelu: Eveliina Junnola

Taitto: Maila Ovaska

Kustantaja: BoD · Books on Demand,

Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,

Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN 978-952-80-9842-3

Joonatanin oli tärkeintä lakata ajattelemasta itseään vangittuna rajalliseen ruumiiseen, jonka siipiväli oli metrin verran ja jonka suorituskky voitiin lävistää reikäkorttiin. Olennaisinta Joonatanin oli oppia tietämään, että sen sisin olemus eli yhtä täydellisenä kuin ääretön luku yhtä aikaa kaikkialla paikassa ja ajassa.

Richard Bach teoksessa *Lokki Joonatan* 1972
(Suomennos Kaija Kauppi 1986)

OLEN KOONNUT TÄHÄN KIRJAAN

sanomalehti *Keski-Uusimaassa* Puheenvuoro-palstalla julkaisu-
tuja, osin muokattuja kirjoituksiani ja muita tekstejä, jotka
ovat syntyneet kokemuksistani afaatikon vaimona sekä va-
paaehtoistyössä aivohalvaukseen sairastuneiden ja heidän
omaistensa sekä vanhusten parissa. Näistä kirjoittaminen
sekä omien juurten ja suvun merkityksen pohdinta auttoi-
vat minua hahmottamaan ja hallitsemaan elämääni per-
heemme etsiessä uutta suuntaa perheenisän sairastumisen
jälkeen. Monen kirjoituksen julkaisemisesta on vuosia,
mutta koen ja uskon, että ihmisyyteen ja ihmisten välisiin
suhteisiin liittyvät asiat pysyvät aina samoina.

Pohjustuksena Puheenvuoro-teksteille kerron kirjan alussa
päivästä, joka muutti perheemme elämän mieheni sairastu-
misen myötä. Aivohalvausta sairautena olen käsitellyt toi-
mittamassani kirjassa *Elämän uusi painos. Aivohalvaukseen sai-
rastuminen, kuntoutuminen ja sopeutuminen* (Kirjayhtymä 1999).

Kirjan loppuun olen liittänyt ajatuksia ajalta, jolloin per-
heemme elämäntilanne oli jo aivan toinen ja itseni oli
ikääntyneenä todettava, että ”kuluva aika on muuttunut jäl-
jellä olevaksi ajaksi”.

Maila Ovaska

Torstaina 16.12.1982

TÄMÄ TAPAHTUI

EDELISENÄ ILTANA oli ollut talven ensimmäinen kunnon lumipyry. Palasimme kotiin jouluostoksilta lähikaupungista. Auto juuttui lumikinokseen keskelle pihaan johtavaa ylämäkeä. Huoli tulevan talven yli selviytymisestä täytti Juhanin mielen. Pääseekö tuiskulumi katon alle, jäätyvätkö vesiputket, kestääkö öljylämmityskattila. Kuin ivaviestinä Helsingin Sanomissa oli asunnonmyynti-ilmoitus, jossa tarjottiin satatuhatta markkaa kalliimmalla hinnalla samanlaista asuntoa samassa taloyhtiössä, josta olimme itse puoli-toista vuotta aikaisemmin myyneet omamme ja muutaneet maalle. Olimme ymmärtämättömyyttämme pyytäneet liian alhaista hintaa ja näin ollen emme saaneet helpotusta kireään taloustilanteeseemme.

Päätökseemme muuttaa pääkaupungista maalle oli vaikuttanut halu päästä maanläheiseen elämään sekä antaa tyttärillemme turvallinen, luonnonmukainen kasvuympäristö.

Ostamamme omakotitalo tuotti pettymyksen, sillä se osoittautui hatarasti rakennetuksi. Ensimmäisenä talvena olohuoneen nurkat olivat sisäpuolelta kuurassa, vesipumppu ei jaksanut nostaa kunnolla vettä alarinteessä sijainneesta kaivosta, katto vuosi. Juhani oli syntynyt ja kasvanut kaupungissa eikä hänellä ollut ymmärrystä teknisistä vioista eikä käytännön kokemusta talonpitoon tarvittavien työvälineiden käytöstä. Hänen oli vaikea kysyä neuvoja, koska ei halunnut paljastaa tietämättömyyttään. Jopa tontilla kesällä tulviva vihreys ahdisti häntä.

Pettymykset ja huoli jähmettivät Juhanin ahdistuksen vaihteluun häkkiin. Sinä iltana ei sanottu montakaan sanaa, painostava hiljaisuus puhui liikaakin. Juhani kävi nukkumaan olohuoneen sohvalle. Tunsii olonsa siinä vähän helpommaksi kuin makuuhuoneen sängyssä.

Aamulla näin heti, että yö oli ollut vaikea. Juhani vain nyökäytti päätään, kun kyselin siitä ja meni saunan eteiseen pukeutumaan. Minä annoin koiranpenulle ruokaa. Juhani palasi keittiöön ja jäi seisomaan selkä ovea vasten, päällään vain alushousut ja paita. Katsoin häntä. Ilme oli tuskainen ja ahdistunut. Kysyin mikä sinun on, en saanut vastausta. Juhanin katse kääntyi vasempaan, silmien hätä lisääntyi ja hengitys kävi läähättäväksi.

– Juhani, mikä sinulla on? Pelleiletkö sinä? Sano jostain. Sano sano.

Ei sanaakaan. Juhani alkoi hitaasti vajota, selkä liukui ovea vasten. Tartuin häntä kainaloista, kannattelin jottei hän lysähtäisi maahan asti, ettei loukkaisi itseään. Hän oli käsivarsillani täysin hervottomana. Aloin huutaa:

– Tytöt, herätkää, hei herätkää heti, soittakaa ambulanssi!

Miksi he eivät herää. Minähän en voi irrottaa otettani Juhanista ja mennä eteiseen soittamaan.

– Juhani, kuuletko sinä? Maarit herää, Katariina herää, isä on sairas.

Säikähtäneet 9- ja 7-vuotiaat lapset seisovat huoneensa ovella.

– Maarit, soita ambulanssi.

– Mikä numero, mistä se löytyy?

Vedän Juhanin keskelle lattiaa ja lasken maahan. Missä se hätänumero on. Se ei ikinä löydy. Tässähän se on, punaisella kirjoitettuna lapussa, kiinnitettynä puhelinkaapin oveen. Soitan. Naisääni vastaa. Kuvailen tilanteemme, annan ajo-ohjeen.

Olemme kaikki kolme polvillamme isän ympärillä. Koiranpentu haukkuu. Kestää kauan, kauan ennen kuin ketään tulee. Autommekin on tukkeena keskellä tietä. Eivät pääse pihaan asti. Vihdoin ulko-ovesta tulee joku nainen. Miksi se yksin tulee, eikö ne usko, että Juhani täytyy kantaa kiireesti ambulanssiin. Nainen

näkee Juhanin ja pyörähtää hakemaan lisää apua. Tulee mies, miltei potkaisee Juhania:

– Mikäs teidän on? Nouskaahan ylös!

Juhani on tullut tajuihinsa, yrittää nousta, liikettä ei kuitenkaan synny eikä hän sano sanaakaan. Mutta oliko ambulanssin kutsuminen turhaa koska hän heräsi, kyllähän hän on kohta entisellensä. Onhan?

Puen hätäisesti vaatteet. Soitan naapuriin Suvisille, saavatko lapset tulla heille, lähdemme Juhanin kanssa sairaalaan. Seija lupaa tulla tyttöjä vastaan. Ihmettelen itsekin, miten asiallisesti pystyn toimittamaan asioita.

Ambulanssi-ihmiset kantavat Juhanin paareilla mäkeä alas lumessa uppuroiden, automme pitää kiertää hangen kautta. Kotiin jäävät pienet lapset pukeutumaan ja lähtemään pimeässä lähes kahden kilometrin matkalle auraamattomaa tietä tarpoen. Millainen kauhu mahtoi heitä koskettaakaan polttaen lähtemättömän merkkinsä pieneen, avoimeen sieluun. Voiko mitenkään kuvata sitä hämmennyksen, pelon, turvatomuuden kuilua, joka äkisti repeytyi heidän eteensä, nielaisi heidät. Siellä he olivat, kaksi lasta, ilman läsnäolevaa isää ja äitiä, jotka olisivat ottaneet syliin, silittäneet hiuksia ja pyyhkäisseet pois tapahtuneen kuin pahan unen. Ei, siellä kuilussa oli mentävä ystäväperheeseen, kestettävä heidän hämmästelynsä, lähdettävä koulubussiin. Oltava koulussa tunti toisen jälkeen, koko loputon päivä. Maarit meni välitunnilla pihan

syrjäisimpään paikkaan, puiden taa piiloon, jotta voides muutaman kyyneleen tyhjentää liian täydestä tuskanmaljasta. Pääsi lopulta koulubussiin, mutta ei kotiin odottamaan isää ja äitiä, vaan taas naapuriiin.

Maaritin ajatukset kieppuvat: Isästä ja äidistä ei kuulu mitään. Mitä isälle on tapahtunut, miksi äitikään ei tule. Kukaan ei kerro, päinvastoin minulta kysellään aina uudelleen, mitä teillä tapahtui. Mistä minä tiedän, kertokaa te aikuiset minulle. Tässä on ystäväperhe koossa, miksi heillä kaikki perheenjäsenet ovat kotoona, miksi heillä on kaikki hyvin.

Ajamme terveyskeskuksen kautta Meilahden sairaalaan, jossa päivystävä lääkäri tulee pian Juhanin vuoteen luo. Kyselee tapahtumien tarkkaa kulkua ja tutkii Juhania. Oikea puoli on täysin veltto ja vasemmankin jalan ja käden liikkeet ovat heikot ja pienet. Kysymyksiin ei tule muuta vastasta kuin muutama henkäisy hhhhjuuu, eiihhh. Lääkäri vahvistaa Sipoon terveyskeskuksen lääkärin tekemän diagnoosin: veritulppa tai -verenvuoto vasemmassa aivopuoliskossa. Ilmeisesti hyvin laaja-alainen vaurio aivoissa ja sen seurauksena oikeanpuoleinen halvaus ja puhekyvyn menetys. Tilanne on vakava. Jos se on tulppa, se voi uusiutua lähituntien kuluessa.

On kulunut vasta kolme tuntia kohtauksen alusta, kun lääkäri kutsuu minut sivummalle, kysyy Juhanin ammattia.

– Erityisopettaja.

– Miehenne ei tule todennäköisesti koskaan palaamaan ammattiinsa.

Juhani on 43-vuotias, minä 39.

Lääkärin sanat jysähtelevät minuun tykin kuulina. Purskahdan vuosia kestävään itkuun.

Edellisen ja tämän hetken välille repeää kuilu. Eilinen lämmin ja turvallinen maailma on tuntematon.

Tutkimukset varmistavat, että Juhanilla on vasemmanpuoleinen aivoinfarkti eli tukos aivoverisuonitossa. Aivojen kerroskuvaus, vasta kehitelty magneettikuvaus ja neurologinen tutkimus osoittavat, että vaurioita on tapahtunut laajalla alueella. Osa aivokudoksesta on tuhoutunut, kun verenkierto on estynyt tukkeuman vuoksi. Sen seurauksena on syntynyt vaikea kielellinen häiriö eli afasia, sekä oikeanpuoleinen halvaus. Vammautuminen on tapahtunut. Ei ole ole-massa leikkausta, ei lääkettä, joka parantaisi vaurioituneet aivokudokset. Kuntoutuksella pyrittäisiin vahvistamaan jäljellä olevia taitoja ja saamaan muut aivojen osat oppimaan tuhoutuneiden osien tehtäviä.

Pohdimme elämäämme sairastumistasi edeltäneenä päivänä, kun ajoimme yhdessä töistä kotiin. Puhuit ahdistuksesta ja huolesta, jota maalla asumisemme tuotti. Päätimme, että muutamme takaisin kaupunkiin sitten, kun

tytöt ovat isoja, peruskoulun käyneitä, sillä emme tahtoneet irrottaa heitä taas juuriltaan, olimmehan asuneet Sipoossa vasta puolitoista vuotta. Sanoit jaksavasi elää maalla siihen asti.

Et jaksanut.

Me olimme koko kaksikymmenvuotisen avioliittomme ajan ajatelleet asioista samansuuntaisesti ja tehneet yhdessä suunnitelmia.

Olimme huomioineet toisemme kaikissa toimissamme ja päätöksissämme, tulemisissa ja menemisissä. Nyt minä tulen yksin vastaamaan lasten elämisentarpeista ja -edellytyksistä, kodin ylläpitämisestä, pankkiasioista, kaikista päätöksistä ja päällimmäisenä sinun auttamisestasi mahdollisimman mielekkäseen elämään. Lapsista on tullut isänsä tuki-joita.

Elämämme suunnitelma on luhistunut hetkessä.
Lahdemme etsimään uutta väylää.

Hänen elämänsä

Minun elämäni

Meidän elämämme

Elämä

Kaikki pirstoutui

Jäljellä uusi mahdollisuus

Kuusi vuotta myöhemmin

Sunnuntaina 13. marraskuuta 1988 Keski-Uusimaa

ISÄNPÄIVÄKIRJE VAMMAISELLE

TYTTÄRESI SELITTI SINULLE, että pian on Isänpäivä ja hän tekee sinulle kortin. Teit torjuvan eleen, silmiäsi tuli ahdistus ja harvoilla hallussasi olevilla sanoilla sait ilmaistuksi, ettet ole isän arvoinen vammasi vuoksi.

Sinä olet ihan yhtä arvokas ja tärkeä kuin ollessasi terve. Lapsille olet turvallinen hahmo, joka on lähes aina kotona, kun he tulevat ulkoa.

Kun murrosikäinen sanoo hellällä äänellä: ”Isä on niin lutunen” ja toinen jatkaa: ”Isä on ihanan pehmeä”, se kertoo, että vastaat heidän tarpeisiinsa. Sinulla on aikaa kuunnella ja olla läsnä. Puolisonkin on huolten valvottaessa turvallista ojentaa kätensä ja koskettaa lämmintä, elävää olentoa ja kuunnella hänen hengitystään.

Olet sairautesi kautta puhutellut tavattoman suurta ystävien, sukulaisten ja tuntemattomien joukkoa.

Elämme vangittuina rajalliseen ruumiiseen.

Ihmisen sisin olemus on kuitenkin vapaa.

Vapaus mahdollistaa mielenrauhan
ulkoisista vaikeuksista huolimatta.

Kirjan puheenvuorot kuvaavat
elämän toteutumista niin ihmissuhteissa

kuin yksilön omassa mielessä,
niin haastavina kuin tasaisina aikoina.

Ne antavat äänen eri-ikäisille ihmisille,
terveille ja sairaille, autettaville ja auttajille

kunkin omassa elämäntilanteessa.

Johtoajatuksena on löytää mielelle
erilaisia mahdollisuuksia olla vapaa,
jotta voisimme elää täysipainoista elämää

niillä edellytyksillä,
jotka meillä kulloinkin ovat.

ISBN 978-952-80-9842-3

9 789528 098423